

Configurația antroponimiei românești din Bucovina habsburgică (actualele teritorii românești)

Ana-Maria PRISACARU

Institutul de Lingvistică și Filologie „A. Philippide”, Iași

Preliminarii

În 1774, ca urmare a implicării în medierea conflictului ruso-turc, Imperiul Habsburgic primește din partea Porții Otomane nordul Moldovei, cu vechea capitală Suceava. Imediat după anexare, Bucovina, așa cum avea să fie numită zona moldavă luată în stăpânire de habsburgi, devine un adevărat „focar” de germanizare: modificarea structurii etno-demografice prin imigrări și colonizări (în detrimentul românilor, populație majoritară în 1774), crearea unei administrații și justiții moderne cu funcționari preponderent alogeni, secularizarea averilor mănăstirești și desființarea schiturilor și mănăstirilor, crearea, în 1783, a Fondului Bisericesc, subordonat din 1786 Consistoriului Catolic din Lemberg, trecerea bisericii din Bucovina în subordinea Mitropoliei sârbești, introducerea obligatorie a limbii germane în școli, iată câteva dintre demersurile Curții din Viena prin care „vechile instituții moldovenești, datinile străvechi [...] au fost fie desființate, fie supuse controlului și încercărilor sistematice de germanizare”¹. Unele dintre aceste măsuri ale Curții din Viena, deși au urmărit un cu totul alt obiectiv, s-au reflectat, volens nolens, și în plan onomastic, determinând, printre altele, modificarea configurației antroponimiei românești din Bucovina. Astfel, subordonarea bisericii ortodoxe bucovinene față de Mitropolia sârbească de la Carloviț și înglobarea Bucovinei în sistemul administrativ al Galiției au favorizat intensificarea slavizării antroponimelor bucovinene, prin *sîrbizare* și *rutenizare* (A), iar colonizarea masivă cu populație germană a generat un bilingvism germano-român, reflectat, prin *germanizare*, respectiv *românizare* (B), și în forma numelor locuitorilor din nordul moldav anexat.

A. Intensificarea slavizării antroponimiei românești din Bucovina habsburgică

a. Sîrbizarea antroponimiei românești din Bucovina habsburgică

Unul dintre obiectivele majore ale Curții din Viena a fost sporirea veniturilor „casieriei imperiului”. În acest sens, prima vizată a fost biserica din Bucovina. Avera mănăstirească, acumulată de veacuri în urma daniilor făcute de domnii sau boierii moldoveni, însuma 267 de proprietăți pe întreg teritoriul moldovenesc,

¹ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1724–1862). *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 278.

reprezentând peste jumătate din arealul Bucovinei². Cum veniturile acestor proprietăți „luau drumul spre Mitropolia din Iași”, care avea în subordine biserica bucovineană, și cum aceste bogății „nu puteau să nu contribuie la vistieria țării”³, Curtea din Viena înființează în 1781 o episcopie autonomă în Bucovina, pentru a rupe astfel orice legătură cu clerul din Moldova. Dosoftei, episcop de Rădăuți la acea vreme, devine episcop exempt al Bucovinei, cu sediul la Cernăuți. Și, pentru a putea controla cu și mai multă ușurință averea bisericii ortodoxe bucovinene, Curtea imperială dispune în 1783 subordonarea ei față de Mitropolia de la Carloviț, ceea ce va favoriza pripășirea pe tărîm bucovinean a numeroși preoți sîrbi și, totodată, amplificarea sîrbizării numelor românești cu precădere în familiile înstărite ale clericilor.

Printr-un ordin guvernamental emis în 1781, Curtea din Viena organizează și în Bucovina serviciul stării civile. Din lipsă de personal, această sarcină revine parohiilor, care aveau obligația să înregistreze, în limba română, numele și prenumele celor botezați, cununați sau înmormîntați, consemnîndu-se și numele, ocupația, rangul, etnia sau porecla capului de familie. În fruntea eparhiei din Bucovina se află, din 1789 pînă în 1822, Daniil Vlahovici, sîrb de origine, foarte devotat Curții imperiale. Se poate spune că sub păstorirea lui a luat amploare procesul de slavizare a antroponimiei bucovinene. Acest proces debutase încă din 1786, odată cu încorporarea administrativă a Bucovinei în Galiția, cînd se deschiseseră toate porțile pentru imigrația slavă [...]. În acest timp începu slavizarea Bucovinei, schimonosirea numelor și bagatelizarea a tot ce este românesc⁴.

Primii care au purces pe acest drum al slavizării au fost preoții români, care nu voiau nici să se abată de la politica administrației, nici să-și supere superiorul, pe mitropolitul Vlahovici. Așadar, modelul antroponimic impus în Bucovina a fost cel sîrbesc: numele patronimice începură a fi introduse cu terminația sîrbească în *-vici*, în loc de moldovenescul *-escu*, mai ales în familiile preoțești. Și astfel vedem în catastihul preoților bucovineni că mai toate numele de familii preoțești apar cu sufixul sîrbesc *-vici*, ca *Simonovici*, *Ioanovici*, *Țurcanovici*. Moda aceasta de a-și sîrbiza numele de familie nu prinse însă în rîndurile boierimii, răzeșimii și țărănimii bucovinene⁵.

Faptul că „sîrbizarea numelor se făcu mai ales în rîndurile intelectualilor”⁶ se pare că l-a indus în eroare pe Aurel Onciul, care declara că „inteligenta română din Bucovina [...] în partea ei covîrșitoare este de origine ruteană”⁷. Ion Nistor crede că

² *Ibidem*, p. 288.

³ Gheorghe Moldoveanu, *Limba română în Bucovina. Statutul socio-cultural și politic*, Iași, Editura A92, 1998, p. 17.

⁴ Ștefanelli, Teodor V., *Istoricul luptei pentru drept în ținutul Cîmpulungului-Moldovenesc*, București, Librăriile Socec & Comp, 1911, p. 29.

⁵ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 44.

⁶ *Ibidem*, p. 50.

⁷ „Viața românească”, VIII, 10, p. 6.

această afirmație îndrăzneată se sprijină pe izvodul preoților din Bucovina din 1786, publicat de arhimandritul Miron Călinescu. Aici apar foarte multe nume derivate cu sufixul patronimic *-ivici* sau *-ovici*, lăsînd impresia, pentru cei neinițiați în istoria Bucovinei, că nu ar fi românești: *Ștefanovici, Ioanovici, Simionovici, Mitrofanovici, Teodorovici, Niculaiovici, Vasilovici, Iacobovici, Pavelovici, Aronevici, Maximovici, Grigorovici, Filipovici, Nichiforovici, Andreiovici, Darievici, Iftimovici, Stanovici* etc.⁸. De altfel, istoricul arată că „terminațiunea aceasta [-*ovici* sau *-ivici*], de origine savantă, a pătruns la noi prin influența rusească și sîrbească” încă din timpul în care „Bucovina, ca parte a Moldovei, stătuse șase ani dearîndul sub administrația rusească, în fruntea căreia se afla generalul Rumianzow (7 octomvrie 1769 – 21 iulie 1774)”, drept pentru care chiar înainte de anexarea teritoriului bucovinean de către habsburgi „întîlnim în documente nume ca Andreiu «Balșovici», adică Andreiu al lui Balș, «Jumătatevici», fiul lui Jumătate, Cosma lui Șandru sau Șandrovici”⁹. Reamintim, însă, că slavizarea de către diecii moldoveni a antroponimelor și toponimelor românești apare în documentele slavone încă din secolul al XV-lea, „pentru că limba oficială a Cancelariei o cerea”¹⁰.

Ținînd cont și de patenta imperială din 1776, care impunea înregistrarea tuturor copiilor cu prenumele, dar și cu numele de familie al tatălui: *jeder den Zunamen den er dermalen führet, beibehalten und forthin nach des Vaters Zunamen, Söhne und Töchter sich nennen, und nur letztere bei ihrer Verheiratung jenen des Mannes annehmen sollen*¹¹, dascălii moldoveni, funcționari în școlile subordonate bisericii, au contribuit și ei, potrivit dispoziției oficiale, la convertirea sistemului antroponimic specific românesc, care funcționase pînă atunci, în formațiuni derivate cu sufixele patronimice sîrbești *-ivici* sau *-ovici* de la baze antroponimice românești. Așa cum reiese și din tabelul de mai jos, sufixul s-a aplicat inițial prenumelui tatălui, deoarece „la români numele de familie nu erau așa de obișnuite ca la alte neamuri”¹², astfel încît *Manole sîn Vasile* este trecut în catalogul școlii ca *Manole Vasilovici*, iar *fiul lui Petru Muha* este înregistrat ca *Ioniță Petrovici*. Este cunoscut faptul că, mai ales în lumea rurală, unde colectivitățile erau restrînse, identificarea unei persoane se făcea printr-un singur nume. Deoarece acesta devenea insuficient la un moment dat, din cauza existenței mai multor localnici cu același nume, pentru evitarea confuziilor, numelui unic i se adăuga un element diferențiator: fie o precizare referitoare la gradul de rudenie cu cineva (*tată - sîn (sin)* „fiu”, *socru - zet*

⁸ Ion Nistor, *Românii și rutenii în Bucovina*, București, Librăriile Socec & Comp., 1915, p. 163.

⁹ *Ibidem*, p. 163.

¹⁰ Alexandru I. Gonța, *Rolul cancelariei moldovenești în slavizarea numelor de locuri*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, XIV, Iași, 1977, p. 266.

¹¹ *Piller'sche Gesetzsammlung*, 1776, nr. 5, p. 8: „fiecare să-și păstreze numele pe care îl are și de acum înainte fiii și fiicele să se numească [și] după numele tatălui și doar fetele, căsătorindu-se, să ia numele soțului” (trad. n.).

¹² Ion Nistor, *op. cit.*, p. 163.

„ginere”, *frate - brat* „frate” etc.), fie un apelativ privind ocupația, rangul, etnia, locul de origine, porecla etc., deci un „nume complementar”, care, deși nefixat inițial, va deveni ulterior, „după utilizarea sa de minimum două generații de purtători în relație genealogică directă”¹³, nume de familie stabil, care va fi trecut în registrele de stare civilă după impunerea sistemului oficial al numelui dublu. Configurația antroponimiei bucovinene, anterioară ordinului guvernamental al Curții din Viena din 1781, ne este cunoscută astăzi prin prisma recensământului făcut de armata rusă în Moldova, în anii 1772–1773 și 1774¹⁴, când au fost înregistrate numele din două ținuturi bucovinene, anume din Ținutul Cernăuți și din Ținutul Cîmpulung–Suceava. Analizînd lista care conține peste 100 de persoane înregistrate în 1774 în satul Vama, observăm că la acea vreme doar 10 femei sărace erau trecute numai cu numele de botez, 10 locuitori apar doar cu nume unic, dar acesta e însoțit de un apelativ care indică etnia (*Grigore, sas; Nistor, ungurean; Grigoraș, țigan*) sau ocupația (*Ion, morar; Sandul, baci*), apelativ care capătă uneori funcție antroponimică prin articulare (*Andrei Rusul, Ion Sasul*), 15 dintre cei înregistrați se identificau prin indicarea relațiilor de rudenie (*Nichita sin Lupașco, Vasile zet Sasul*), câțiva aveau nume simplu urmat de două sintagme determinante (*Ștefan sin Tihon, rus ot tam*), iar ceilalți, cam jumătate, aveau și nume de botez, și nume de familie (dintre care trei sînt derivate cu sufixul patronimic românesc *-escu*: *Călinescu, Tîmpescu, Ignătescu*). În plus, mai erau înregistrați 4 preoți și 3 diaconi, numiți simplu *popa Ștefan, popa Ion, diaconul Crăciun* etc., ai căror fii se vor numi ulterior, după modelul sîrbesc, *Popovici și Diaconovici*.

Pentru o mai bună înțelegere a modului în care antroponimia neaoșă din Bucovina a fost sîrbizată, reproducem în continuare *Izvodul copiilor care îmblau în școala împărătească din târgul Cernăuțiului de la începutul lunii mai 1785 calendarul vechi pînă în 20 septembrie*, întocmit de dascălul Leonti Nicolaevici și păstrat în Arhivele de la Viena¹⁵.

Nr.	Numele copiilor	Numele și breasla părinților
2	Manoli Vasilovici	Preotul Vasile de la Văslăuți
3	Constantin Simionovici	Protopopul Simion de la Tereblecea
4	Vasile Simionovici	iarăși
5	Dimachi Ioanovici–Zgură	Diaconul Ioan în Cernăuți
6	Costachi Zgură	iarăși
7	Vasile Neculaievici	Neculae Gricu în Cernăuți
8	Vasile Neculaievici	Neculae, căpitan în Cernăuți

¹³ Mircea Ciubotaru, *Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820-1845) I. Ținutul Romanului, Partea I (1820)*, Iași, Editura StudIS, 2008, p. XXII.

¹⁴ *Moldova din epoca feudalismului*. Vol. VII. Partea I și Partea a II-a. *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, Chișinău, Editura Știința, 1975.

¹⁵ Apud Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 50.

9	George Neculaievici	iarăși
_	Maria lui Neculai	iarăși
13	Ioniță Teodorovici	Teodor, blănar în Cernăuți
15	Ioniță Petrovici	Petru Muha, harabagiu
16	Ștefan Constantinovici	Constantin, cojocar în Cernăuți
17	Nichita Ostafi	Preotul Ostafi din Boian
18	Ioan Iacobovici	Preotul Iacob din Stănceni
21	George Ioanovici	Ioan Zdurvola, plugar în Cernăuți
22	Dumitrache Ioanovici	Ioan Flondor, mazil din Milie
23	Vasile Georgievici	George Costviț, mazil
24	Manole Andrievici	Andrii, pisar Cernăuți
20	Teodor Ștefanovici	Ștefan Valcic, plugar din Stănceni

Ulterior au început a fi sîrbizate și numele de familie, după modelul impus în Banat: *Ciupercă* devine *Ciupercovici*, *Grămadă*, *Gramadovici* etc. Din recensămîntul efectuat în 1774 pentru populația din ținutul Cîmpulung–Suceava reiese că la acea dată peste zece familii aveau numele de *Grămadă* și niciuna de *Gramadovici*.

Acest sistem oficial de formare a numelor de familie de la numele, ocupația, rangul, etnia sau porecla tatălui, deși a pus ordine în antroponimia bucovineană, a condus la ruperea legăturilor cu modelele antroponimice anterioare și la pierderea, uneori definitivă, a unor nume românești. Dăm exemplul lui Gheorghe cav[aler] Popovici, originar din Stupca, care înainte de anexare se numea *Niculiță*, nume pe care și-l va recăpăta abia după 1908¹⁶.

Morărenii au pățit-o și mai rău, pentru că aceia dintr-înșii care umblau la școală se chemau *Andreevici*, iar cei ce rămîneau acasă se chemau *Morariu*. După poreclă se făcură așadară din o mică familie două familii [...], lucru nebunesc¹⁷.

Deci, Silvestru, viitorul mitropolit al Bucovinei, s-a numit *Andreevici*, așa cum fusese înregistrat în documentele școlare după tatăl său, Andrei, iar fratele său, gospodar în satul Mitocul Dragomirnei, a păstrat numele de *Morariu*. La numeroase insistențe, Silvestru Andreevici își va recăpăta și celălalt nume de familie, devenind Silvestru Morariu Andreevici¹⁸.

b. Rutenizarea antroponimiei românești din Bucovina habsburgică

Impunerea acestui sistem antroponimic în Bucovina, anume derivarea bazelor antroponimice românești cu sufixe străine, corelată cu alipirea Bucovinei la Galiția,

¹⁶ Cf. Gheorghe Moldoveanu, *Bucovina : onomastică și istorie*, în „Conferințele Academiei Române”, București, Editura Academiei Române, 2002, p. 17.

¹⁷ Constantin Morariu, *Părți din istoria românilor bucovinenii scrise în limba poporală*, II, Cernăuți, f. e., 1894, p. 37.

¹⁸ Cf. Gheorghe Moldoveanu, *op. cit.*, p. 17.

măsură prin care „poporul român a început strașnic a-și pierde limba, apucînd a se da la limba rusească”¹⁹, au creat contextul favorabil derivării bazelor antroponimice autohtone și cu sufixele rutene *-(i)uc*, *-(e)ac*, *-ciuc*, *-schi*. Din dorința de a se crea nume de familie după norma oficială, s-au rusît multe porecle [= nume de familie provenite din apelative] ale țăranilor noștri români. Așa au făcut din *Crețul* – *Crețuleac*, din *Gușul* – *Gușuleac*, din *Rotar* – *Rotarciuc*, din *Geamăn* – *Gemeniuc*, din *Purice* – *Porojnei*, din *Bordean* – *Bordeanciuc*, din *Teutul* – *Teutuleac*, din *Sain* – *Sainciuc*, din *Cramar* – *Cramarciuc*, din *Morariu* – *Melneac* și apoi *Sucholotochi*, din *Cojocar* – *Cușnir*, din *Olariu* – *Honceariuc*, din *Prisecar* – *Pașișnec*, din *Cioban* – *Cebanec*²⁰.

Din exemplele de mai sus se observă, de asemenea, că o altă modalitate de rutenizare antroponimică a fost traducerea numelui de familie, atunci cînd acesta provenea dintr-un apelativ care indica ocupația, locul de origine sau porecla purtătorului: *Morariu* – *Melneac* / *Melnic* / *Melniciuc*, *Cojocar* – *Cușnir*, *Prisăcariu* – *Pașișnic* / *Pașișneac* etc.

Uneori, în locul unui sufix românesc, autoritățile au impus un sufix rutean, conform modelului antroponimic la modă în acea vreme. Este situația familiei *Ștefănuță*, familie venită din Transilvania, al cărei nume, imediat după stabilirea în orașul Siret, a fost trecut în registrele parohiale ca *Ștefaniuc*. Refuzînd acest nume rutenizat, frații Juvenal și Teodor au cerut revenirea la numele de *Ștefănuță* sau, cel puțin, schimbarea acestuia în *Ștefănescu*, dar singurul compromis pe care l-au obținut din partea administrației a fost transformarea numelui *Ștefaniuc* în *Ștefanelli*²¹.

Bineînțeles, nu toate numele derivate cu sufixele *-(i)uc*, *-(e)ac*, *-ciuc*, *-schi* au fost „fabricate” exclusiv în această perioadă. În 1774, în lista locuitorilor din satul Vama, apăreau deja trei astfel de nume: *Romașciuc*, *Timoficiuc* și *Iurciuc*.

În aceste condiții, acțiunea de reromânizare antroponimică din secolul al XIX-lea a constat în revenirea la vechile nume românești sau, cel puțin, în adăugarea unui nume românesc alături de cel rutenizat. Exemplificăm cu situația învățătorilor bucovineni ortodocși. Aceștia au fost nevoiți să-și abandoneze slujbele și să plece în Moldova, deoarece au refuzat să treacă la religia catolică după ce, în 1815, toate școlile din localitățile cu cîte o biserică catolică au fost catolicizate, adică scoase de sub autoritatea episcopului ortodox local și subordonate arhiepiscopului catolic din Liov și parohilor catolici din aceste localități. Astfel, în 1839, în catalogul școlilor din Moldova apar *Ioan Seretinovici–Sireteanu* și *Iordachi Popovici–Popescu*, ambii dascăli la Botoșani, *Ioan Simionovici–Simionescu* în județele Suceava și Fălticeni,

¹⁹ Apud Nicolae Lupan, *Românismul Bucovinei*, București, Tipografia Semne '94, 2000, p. 34.

²⁰ Constantin Morariu, *op. cit.*, p. 194.

²¹ Cf. Gheorghe Moldoveanu, *Limba română în Bucovina. Statutul socio-cultural și politic*, Iași, Editura A92, 1998, p. 138.

Emilian Scarlețchi–Scarlat în județul Bacău, *Constantin Bucovineanul* la Fălciu etc.²²

B. Efectele bilingvismului germano-român în antroponimia din Bucovina habsburgică

Bilingvismul germano-român a fost rezultatul firesc al uneia dintre cele mai importante măsuri luate de Curtea din Viena în vederea germanizării Bucovinei: colonizarea. Imediat după anexare, în nordul moldav au fost aduși germani din diferite provincii vestice ale împărăției, ucraineni (ruteni), evrei, polonezi din Galiția, secui, cehi și chiar slovaci, în număr mai mic. Dar principalul element colonizator, de altfel „cheia” succesului integrării Bucovinei în structurile Imperiului, a fost populația germană, care a format așezări pentru exploatarea minieră și forestieră, pentru fabricarea sticlei, agricultura și alte meșteșuguri. Dintre acestea, amintim: Iacobeni, populată cu coloniști din nordul Transilvaniei și Zips²³, Karlsberg (Gura Putnei), unde la 1797 au fost aduși coloniști din Lubaczow pentru a lucra la fabrica de sticlă²⁴, Mariensee (Cîrlibaba), colonie înființată în 1797 cu coloniști din Zips, care lucrau la minele de plumb²⁵, Fürstental (Voivodeasa), colonie formată în 1803 de sticlari veniți din Boemia²⁶, Schwarztal (Negruleasa), colonizată în 1838 cu germani originari din Boemia²⁷ ș.a.

Bineînțeles, acest amestec etnic a avut repercusiuni și asupra antroponimiei bucovinene, printre altele și prin îmbogățirea inventarului onomastic cu numele coloniștilor de diferite naționalități. De exemplu, Eisenau, colonie înființată în 1807, avea o populație formată predominant din țipțeri, foarte pricepuți în a sculpta piatra (*Adolf Nowak, Ambrosius Katani și Johann Spiske* sînt sculptorii care au realizat statuia lui Ștefan cel Mare din Suceava). Cele mai vechi familii stabilite aici se numeau *Adam, Awram, Brandauer, Christofori, Dürner, Gärtner, Geitz, Göllner, Gelner, Götsch, Grundl, Gundel, Händl, Hönig, Jung, Keil, Knoblauch, Kripinsky, Köhler, Koller, Kretschmader, Kuchar, Lerch, Loy, Luka, Müller, Nowak, Petri, Sawetzky, Schmegner, Schneider, Selitzky, Spitzschuh, Steinbach, Theiss, Tomaschek, Wagner și Wojkowsky*²⁸. Dar, cînd s-a construit calea ferată dintre Iacobeni și Vama-Cîmpulung, în 1880, aici au venit și muncitori italieni, în special din sudul Tirolului, ascendenți ai familiilor *Battista, Borduzzo, Giacomelli, Samowilla* etc. Alți coloniști au sosit în Eisenau din nordul Bucovinei (*Dutschak, Lukeniuk, Neumohr, Skrikuljak, Ruschak, Ruszcinjak*), din Galiția (*Frambach,*

²² Cf. Ion Nistor, *op. cit.*, p. 73.

²³ Em. Grigorovitză, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, Atelierele grafice SOCEC & Co., 1908, p. 115.

²⁴ *Ibidem*, p. 125.

²⁵ *Ibidem*, p. 67.

²⁶ *Ibidem*, p. 99.

²⁷ *Ibidem*, p. 191.

²⁸ Claus Stephani, *Werk-Colonie Eisenau*, în „Neuer Weg”, nr. 9163, 2 noiembrie, București, 1978, p. 6.

Hochhauser, Ripsky), din Suabia (*Oberländer*) sau din Boemia (*Bartsch, Hawelka, Zehatschek*)²⁹.

Referindu-ne doar la efectele bilingvismului germano-român, reflectate în antroponimia din Bucovina habsburgică, vom spune că masiva colonizare a nordului moldav cu populație de origine germană a generat, pe de o parte, *germanizarea* antroponimelor românești și, pe de altă parte, *românizarea* numelor coloniștilor germani stabiliți pe teritoriul bucovinean.

a. Germanizarea antroponimiei românești din Bucovina habsburgică

Germanizarea antroponimiei bucovinene în perioada stăpînirii habsburgice a constat în adaptarea fonetică și grafică a numelor românești la normele limbii germane. Fenomenul s-a înregistrat mai ales la nivel administrativ, fiind cauzat de dificultățile funcționarilor germani, necunoscători ai limbii române, de a percepe fonicele numelor românești și de a le echivala grafic utilizînd ortografia germană. Trebuie precizat că acestor funcționari „li s-a conferit din capul locului rolul de *Kulturträger*, menit să sporească continuu gradul de cultură și civilizație a orașelor bucovinene și a provinciei în general”³⁰. Sub condeii lor, „unelte oarbe ale stăpînirii austriece, prin care se aduceau la îndeplinire ideile de deznaționalizare a «primejdiosului» element românesc și de favorizare a germanismului, ovreismului și ucrainismului”³¹, numele românești din nordul moldav anexat de habsburgi au suferit deformări majore (*Zenta* „Țintă”, *Leusztian* „Leuștean”, *Kreczunasch* „Crăciunaș”, *Suflietz* „Suflețel”, *Cebrian* „Căprian”, *Strasche* „Straja” etc.), cauzate, după cum spuneam, de percepția deficitară a sunetelor românești și de imposibilitatea, uneori, de redare grafică a ceea ce era perceput.

Modificările aduse antroponimiei bucovinene prin prisma limbii germane, devenită limbă oficială în Bucovina habsburgică, au fost de natură grafică și fonetică³².

La nivel ortografic se constată:

a) utilizarea unor grafeme din germană pentru redarea unor consoane românești :

- *sch* „ș” (*Leontiesch* „Leontiș”, *Schandru* „Șandru”, *Moroschan* „Moroșan”, *Braschowan* „Brașovan”, *Kuschba* „Cujbă”, *Schuju* „Șuiu”),
- *tz, z* „ț” (*Hutzulak* „Huțulac”, *Georgitza* „Gheorghită”, *Annitza* „Anuțan”, *Korlotzan* „Korloțan”, *Zenta* „Țintă”),
- *ch* „h” (*Michalaki* „Mihalachi”, *Sorochan* „Sorohan”).

²⁹ *Ibidem*, p. 6.

³⁰ Mihai Ștefan Ceaușu, *Locul și rolul populației germane în viața economico-socială din Bucovina - sfârșitul secolului al XVIII-lea - secolul al XIX-lea*, în *Analele Universității „Ștefan cel Mare”*, Suceava, anul I, 1995, nr. 1, p.102.

³¹ I.E.Torouțiu, *Poporația și clasele sociale din Bucovina*, București, Editura Lupta, 1916, p.136-137.

³² Aceste modificări sînt exemplificate pe baza materialului preluat din CDA 111, 212, 257 și 290 (satele Frasin, Pojorîta, Stulpicani și Vama).

Alte grupuri consonantice sînt preluate din maghiară:

- *cs* „č” (*Csoban* „Cioban”),
- *dz* „ğ” (*Nemedzan* „Nemegian”),

sau din polonă:

- *sz* „ș” (*Lupaszo* „Lupașco”, *Balmusz* „Balmuș”, *Leusztian* „Leuștean”, *Kuszba* „Cujbă”),
- *cz* „č” (*Czimbru* „Cimbru”, *Czofa* „Ciofu”, *Czokan* „Ciocan”, *Homorenczi* „Homorenci”, *Kotlarczuk* „Cotlarciuc”, *Kreczunasz* „Crăciunaș”).

b) redarea unor vocale/consoane românești prin grafemele corespondente din germană:

- *i* prin *j* (*Pujul* „Puiul”, *Gavriroje* „Gavriloaie”, *Sassoje* „Săsoaie”, *Pojenar* „Poienar”, *Fujor* „Fuior”),
- *c* prin *k* (*Simoneskul* „Simonescul”, *Papuk* „Papuc”, *Kiriak* „Chiriak”, *Kroitor* „Croitor”, *Mironiuk* „Mironiuc”, *Naku* „Nacu”),
- *g* prin *g + e, i* (*Georgitza* „Gheorghită”),
- *l* prin *ll* (*Illie* „Ilie”, *Mandrilla* „Mîndrilă”, *Zmuczilla* „Zmucilă”),
- *p* prin *pp* (*Lippan* „Lipan”, *Poppa* „Popa”),
- *s* prin *ss* (*Russu* „Rusu”, *Sassu* „Sasu”),
- *ț* prin *c* (*Ciganeskul* „Țigănescul”, *Cimpeu* „Țimpău”) sau *z* (*Sufliezal* „Suflețel”, *Zaran* „Țăran”, *Zimpeu* „Țimpău”),
- *v* prin *w* (*Warga* „Varga”, *Gavriroje* „Gavriloaie”, *Makowej* „Macovei”, *Braschowan* „Brașovan”).

La nivel fonetic se constată :

a) confuzii între consoane, cauzate de erorile de percepție ale vorbitorilor de limbă germană (confuzia între seriile surdă și sonoră ale bilabialelor, dentalelor, suierătoarelor etc.):

- *p* → *b* (*Cebrian* „Căprian”, *Rebczuk* „Repciuc”, *Brundian* „Prundean”),
- *b* → *p* (*Prustur* „Brustur”),
- *g* → *h* (*Ihnateskul* „Ignătescu”),
- *j* → *ș* (*Strasche* „Straja”).

b) redarea vocalei *ă* prin *a* (*Gaina* „Găină”, *Harbota* „Harbotă”, *Kalineskul* „Călinescul”), *e* (*Cebrian* „Căprian”, *Kreczunasz* „Crăciunaș”, *Cimpeu* „Țimpău”) sau *o* (*Pokuroroy* „Păcurăroi”) și a vocalei *î* prin *a* (*Mandrilla* „Mîndrilă”, *Bardan* „Bîrdan”), *e* (*Bersan* „Bîrsan”, *Tempeskul* „Țîmpescul”, *Frenkul* „Frîncul”) sau *i* (*Kirlontze* „Cîrloanță”) ³³.

c) reducerea diftongului *oa* la *o* mai ales în cazul derivatelor maritale (*Rotta* „Roată”, *Kirlontze* „Cîrloanță”, *Gavriroje* „Gavriloaie”, *Petroje* „Petroaie”, *Axentoje*

³³ Inexistente ca foneme independente în limba germană, vocalele românești *ă* și *î* „nu sînt reproduse, ci înlocuite prin sunete mai mult sau mai puțin asemănătoare din fonetismul indigen” (Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. II. *Rostirea*, București, Editura Academiei Române, 1959, p. 196).

„Axentoaie”) și a diftongului final *ea* la *e* (*Kondre* „Condrea”, *Flocze* „Flocea”, *Zifl* „Țiflea”).

Din lista antroponimelor existente în anul 1774 în satele Frasin, Pojorîta, Stulpicani și Vama, mai regăsim în 1854, în CAD, dosarele 111, 212, 257 și 290, destul de multe nume, redată cu ortografie germană, maghiară sau polonă: *Annitzan* „Anușan”, *Badale* „Bădală”, *Balmusz* „Balmoș”, *Bardan* „Bîrdan”, *Bossanco* „Bosancu”, *Bedrulle* „Bedrilă”, *Cebrian* „Căprian”, *Czofa* „Ciofu”, *Czokan* „Ciocan”, *Czosnar* „Ciosnar”, *Diakonul* „Diaconul”, *Dombrowa* „Dumbravă”, *Drelczuk* „Drălcuic”, *Faraon* „Faraon”, *Flocze* „Flocea”, *Fujor* „Fuior”, *Illie* „Ilie”, *Istratie* „Istrate”, *Kalineskul* „Călinescul”, *Karaczuk* „Caraciuc”, *Katrinar* „Catrinar”, *Kirlontze* „Cîrloanță”, *Korlatzan* „Corlășan”, *Krakan* „Crăcană”, *Laza*, *Leontiesch* „Leontieș”, *Leusztian* „Leuștean”, *Lippan* „Lipan”, *Lukan* „Lucan”, *Lupaszko* „Lupașco”, *Mandrilla* „Mîndrilă”, *Moroschan* „Moroșan”, *Pirku* „Pircu”, *Rille* „Rîlă”, *Rusu* „Rusu”, *Sassu* „Sasu”, *Sbranka* „Zbranca”, *Thoma* „Toma”, *Zamko* „Zancul”, *Zimpeu* „Țimpău”.

b. Românzarea antroponimelor coloniștilor germani stabiliți în Bucovina habsburgică

În condițiile unui bilingvism româno-german, care s-a menținut mai bine de un secol în nordul moldav anexat de habsburgi, procesul adaptării fonetico-grafice la nivel antroponimic a fost unul biunivoc, reversul firesc al germanizării antroponimelor românești din Bucovina habsburgică fiind românizarea numelor purtate de coloniștii germani, adică adaptarea fonetică și grafică a acestora la normele limbii române.

Într-o lucrare de licență³⁴ redactată de Catinca Iftodi, al cărei obiect de studiu îl constituie comuna Mitocul Dragomirnei, autoarea ne prezintă situația antroponimiei satului în anul 1980. Austriecii au adus aici șvabi din Banat, unguri, polonezi și ruși, care, deși au fost asimilați cu timpul de populația autohtonă, au lăsat, totuși, urme în onomastica locală. Astăzi încă mai locuiesc aici cinci familii de nemți, numite *Tețler*, în care limba germană aproape nu se mai vorbește. De asemenea, în sat există și nume de familie de proveniență poloneză: *Halițki* (5 familii), *Colominski* (23 familii) sau ucraineană: *Rodamciuc* (22 familii), *Volastiuc* (8 familii). Nu lipsesc, bineînțeles, numele de familie „fabricate” în perioada sîrbizării antroponimice: *Lazarovici* (14 familii), *Condorovici* (19 familii) sau a rutenizării: *Ioachimciuc* (22 familii). După cum se observă, numele german a fost românizat: *Tețler* < germ. *Tetzler*. Adaptările fonetico-grafice ale numelor nemțești la normele limbii române sînt frecvente în antroponimia bucovineană. Lista oamenilor care locuiau în satul Pojorîta în 1930 (CDA, dosar 212) conține numeroase astfel de exemple: *Șlesinger* (< germ. *Schlessinger*), *Șmegner* (< germ. *Schmegner*), *Șramek* (< germ. *Schramek*), *Șvarț* (< germ. *Schwartz*), *Șaler* (< germ. *Schaller*), *Șröder* (< germ. *Schröder*),

³⁴ Lucrare de licență păstrată în arhiva Departamentului de Toponimie al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din Iași.

Șneider (< germ. *Schneider*) etc. Dacă analizăm antroponimele care apar în cartea de telefon a județului Suceava, constatăm că și aici sînt înregistrate foarte multe nume nemțești românizate:

a) nume de familie:

- în Suceava: *Biter* (< germ. *Bitter*), *Chelber* (< germ. *Kelber*), *Cheler* (< germ. *Keller*), *Coch* (< germ. *Koch*), *Cohal* (< germ. *Kochal*), *Cristof* (< germ. *Christoph*), *Fegher* (< germ. *Feger*), *Fraer* (< germ. *Freier*), *Gherman* (< germ. *German*), *Ghertner* (< germ. *Gärtner*), *Goldstain* (< germ. *Goldstein*), *Man* (< germ. *Mann*), *Melter* (< germ. *Mälter*), *Noiman* (< germ. *Neumann*), *Praisner* (< germ. *Preisner*), *Schnaider* (< germ. *Schneider*), *Schacter* (< germ. *Schachter*), *Smalbergher* (< germ. *Smalberger*), *Zaitz* (< germ. *Seitz*), *Svart* (< germ. *Swart*), *Veler* (< germ. *Weller*), *Ventel* (< germ. *Wentel*), *Vigder* (< germ. *Wigder*), *Vuerich* (< germ. *Würich*).

- în Siret: *Cozac* (< germ. *Kosak*), *Gherman* (< germ. *German*), *Obuh* (< germ. *Obuch*), *Mațner* (< germ. *Matzner*).

- în Rădăuți: *Franț* (< germ. *Frantz*), *Spighel* (< germ. *Spigel*), *Vuirich* (< germ. *Würich*).

- în Vatra Dornei: *Naiman* (< germ. *Neumann*).

- în Cîmpulung Moldovenesc: *Filtingher* (< germ. *Filtinger*), *Mirlvald* (< germ. *Mirlwald*), *Naiman* (< germ. *Neumann*), *Smid* (< germ. *Schmidt*), *Ventel* (< germ. *Wentel*), *Volfigher* (< germ. *Wolfinger*), *Zetel* (< germ. *Zettel*).

b) prenume:

- în Suceava: *Alis* (< germ. *Alice*), *Ghisela* (< germ. *Gisela*), *Valter* (< germ. *Walter*).

- în Siret: *Ervald* (< germ. *Erwald*).

- în Rădăuți: *Ervin* (< germ. *Erwin*), *Gherman* (< germ. *German*), *Hedvig* (< germ. *Hedwig*), *Osvald* (< germ. *Oswald*).

Se constată că adaptarea, preponderent grafică, a condus la schimbarea configurației numelor germane atît sub aspectul componentei consonantice:

- germ. *k* > rom. *c* (germ. *Kochal* > rom. *Cohal*), germ. *w* > rom. *v* (germ. *Erwald* > rom. *Ervald*), germ. *tt* > rom. *t* (germ. *Bitter* > rom. *Biter*), germ. *ll* > rom. *l* (germ. *Keller* > rom. *Cheler*), germ. *nn* > rom. *n* (germ. *Mann* > rom. *Man*), germ. *ch* > rom. *h* (germ. *Obuch* > rom. *Obuh*), germ. *ke* > rom. *che* (germ. *Keller* > rom. *Cheler*), germ. *ge* > rom. *ghe* (germ. *German* > rom. *Gherman*), germ. *gi* > rom. *ghi* (germ. *Gisela* > rom. *Ghisela*), germ. *s* + voc. > rom. *z* (germ. *Kosak* > rom. *Cozac*), germ. *tz* > rom. *ț* (germ. *Frantz* > rom. *Franț*) etc.,

cît și al componentei vocalice:

- germ. *ä* > rom. *e* (germ. *Mälter* > rom. *Melter*), germ. *ei* > rom. *ai* (germ. *Goldstein* > rom. *Goldstain*), germ. *eu* > rom. *oi* (germ. *Neumann* > rom. *Noiman*) etc.,

fiind totală sau parțială (*Zetel*, nu *Țetel*, *Coch*, nu *Coh*, *Schnaider*, nu *Șnaider*, *Singhel*, nu *Zinghel* etc.)³⁵.

Antroponimele românești din Bucovina habsburgică, prin „veșmintul” lingvistic pe care l-au îmbrăcat în condiții istorice precise, par a-și spune singure povestea. *Popovici* este numele preotului român (*popă*), derivat, însă, cu sufix sârbesc în perioada subordonării bisericii bucovinene față de Mitropolia de la Carloviț. *Crețuleac* și *Rotarciuc* sînt „hibrizii” perioadei de rutenizare antroponimică de după încorporarea Bucovinei în Galiția. *Leusztian*, *Kreczunasch* și *Sufliezel*, deși mai greu de recunoscut, sînt numele românești *Leuștean*, *Crăciunaș* și *Suflețel*, redactate cu grafie germană, maghiară sau polonă, iar *Franț*, *Osvald*, *Noiman*, *Praisner*, *Schnaider* sînt nume nemțești românilizate, rezultate firești ale unei perioade îndelungate de bilingvism.

Bibliografie

CDA: *Inspectoratul Cadastral Bucovina* (1854–1856), dosare aflate la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Suceava (dosare folosite: 111 = Frasin, 138 = Ilișești, 212 = Pojorîta, 257 = Stulpicani, 290 = Vama).

Ceaușu, Mihai Ștefan, *Locul și rolul populației germane în viața economico-socială din Bucovina – sfîrșitul secolului al XVIII-lea – secolul al XIX-lea*, în „Analele Universității «Ștefan cel Mare»”, anul I, nr. 1, Suceava, 1995.

Ciubotaru, Mircea, *Introducere la Catastralele Vistieriei Moldovei (1820–1845) I. Ținutul Romanului, Partea I (1820)*, Iași, Editura StudIS, 2008.

Constantinescu, N.A., *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963.

Gonța, Alexandru I., *Rolul cancelariei moldovenești în slavizarea numelor de locuri*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, XIV, Iași, 1977.

Gottschald, Max, *Deutsche Namenkunde*, Berlin, Walter de Gruyter & Co., 1971.

Grigorovitz, Em., *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, Atelierele grafice SOCEC & Co., 1908.

Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1724–1862). *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993.

Iordan, Iorgu, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

Iorga, Nicolae, *Neamul românesc în Bucovina*, București, Editura Institutului de Arte Grafice „Minerva”, 1905.

Kaindl, Raimund Friedrich, *Das Ansiedlungswesen in der Bukowina seit der Besitzergreifung durch Österreich*, Innsbruck, Wagnerische Universitäts-Buchhandlung, 1902.

Lupan, Nicolae, *Românismul Bucovinei*, București, Tipografia Semne '94, 2000.

³⁵ În lipsa oricăror precizări, pentru antroponime precum *Schacter*, *Naiman* sau *Smid* este greu de stabilit dacă sînt simple deformări grafice sau dacă nu cumva erau numele unor evrei stabiliți în Bucovina.

Moldova din epoca feudalismului. Vol. VII, Partea I și Partea a II-a. *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772–1773 și 1774*, Chișinău, Editura Știința, 1975.

Moldoveanu, Gheorghe, *Bucovina : onomastică și istorie*, în „Conferințele Academiei Române”, București, Editura Academiei Române, 2002.

Moldoveanu, Gheorghe, *Limba română în Bucovina. Statutul socio-cultural și politic*, Iași, Editura A92, 1998.

Morariu, Constantin, *Părți din istoria românilor bucovinenii scrise în limba poporală*, vol. II, Cernăuți, f. e., 1894.

Nistor, Ion, *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991.

Nistor, Ion, *Românii și rutenii în Bucovina*, București, Librăriile Socec & Comp., 1915.

Pușcariu, Sextil, *Limba română*, vol. II. *Rostirea*, București, Editura Academiei Române, 1959.

Stephani, Claus, *Werk-Colonie Eisenau*, în „Neuer Weg”, nr. 9163, 2 noiembrie, București, 1978.

Ștefanelli, Teodor V., *Istoricul luptei pentru drept în ținutul Cîmpulungului-Moldovenesc*, București, Socec, 1911.

Tezaurul Toponimic al României. Moldova, vol. I, partea a 4-a : *Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (sfârșitul secolului al XIV-lea – 1789)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005.

Torouțiu, I.E. Torouțiu, *Poporația și clasele sociale din Bucovina*, București, Editura Lupta, 1916.